

Ines Prica

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb
ipricas@gmail.com

SARS-CoV-2: uspon i pad hrvatskog scenarija. Etnografija koronapolitika u hrvatskom upravljanju pandemijskom krizom

Amplitude *hrvatskog scenarija* borbe s pandemijom prate i preslagivanja položaja ključnih društvenih aktera, prouzrokovana različitim odgovorima na socijalne i ekonomske izazove. Početni uspjeh kontrole zaraze i vladinih intervencija za spas nacionalne ekonomije, prepoznatih i kao povratak elemenata socijalne države, dovodi do nezabilježene javne podrške vladi i vjere u obnovu narušene društvene kohezije. Optimizam se projicira u neočekivano “kognitivno zajedništvo” probuđeno velikim povjerenjem u *struku*, odnosno vjerodostojno i znalačko upravljanje krizom očišćeno od političkih manipulacija. Prepoznavanje napuklina ovog *društvenog dogovora* koje prati i razlaz u stručnoj prosudbi kontrole zaraze dovodi i do neočekivanih prestrojavanja društvenokritičkih pozicija, naročito na planu zatečene kulturne simbolike radnoekonomskih odnosa, obilježene sukobom javnog i privatnog sektora.

Ključne riječi: pandemija, hrvatski scenarij, društveno-kulturna preslagivanja

SARS-CoV-2: Rise and Fall of the Croatian Scenario. An Ethnography of the Corona-Politics in the Croatian Pandemic Crisis Management

The oscillations in the *Croatian scenario* of the struggle with the pandemic are followed by the considerable rearrangements of the key social actors. The initial success in the control of the disease, as well as government measures for the rescue of national economy (recognized as *the return of social state*), have led to the unprecedented public support and hope in the renewal of the disturbed social cohesion. The optimism was projected in the unexpected *cognitive collectivity* awakened by trust in the credible and expert management of the crisis, clear of political manipulations. Nevertheless, the divergence in both political and professional judgements of the coming changes of epidemiological measures, aimed to balance the public health and the social-economic risks, have led to the unexpected realignments of the social-critical stances, especially concerning the cultural understanding of labour economic relations, marked by the conflict of the public and private sector.

Key words: pandemic, Croatian scenario, social-cultural rearrangements

Oslabljenost institucionalnih nadležnosti nad javnozdravstvenom, pa i problematikom pandemije (koja se i na planu strategija Europske unije, usprkos očekivanja *jedinstvenog, koordiniranog nadnacionalnog odgovora*, prebacila na odgovornost država članica) (usp. Vuković 2020), jedan je od razloga tvorbe koncepta “nacionalnih scenarija”, i to mahom kao sredstva medijskog praćenja stanja u pojedinim državama. Od početnog razlikovanja *pravovremenih* odnosno zakašnjelih reakcija na prijetnju kao faktora uspješnosti savladavanja daljnje dinamike zaraze, ovi su se uglavnom sveli na stroge ili pak liberalnije modele upravljanja krizom s obzirom na procjenu prioriteta zdravstvenih spram ekonomskih rizika za stanovništvo. Tijekom sada već godine i pol borbe s nepredvidivim oblicima širenja novog oblika koronavirusa te s gotovo jednako nepredvidivim odgovorima stanovništva na strah, restrikcije i neizvjesnost, ove evidencije nose i snažne biljege svojih društvenih konteksta i odnosa od kojih su neki i bitno uzdrmani. Nakon razdoblja globalne “karantene”, označenog kratkotrajnim zajedništvom u ekraniziranom svjedočenju nekog jedinstvenog iskustva svijeta i probuđene nade u promjenu, ta nas je pripadnost nacionalnim kontekstima, u zamjenu za kratkotrajna optimistična očekivanja, čak i ona u “obnavljanje prirode”, uglavnom izručila ukorijenjenim društvenim kontroverzama i konfliktima na kakve se, zamijenivši prenapuhane koncepte *kulturnih razlika*, svela njihova specifičnost u pandemijskim okolnostima.

Prije negoli doživi svoj preokret, s efektom ogoljivanja i pojačavanja socijalnih naboja, *hrvatski scenarij* međutim obilježava probuđena nada u “obnavljanje društva” koja je, ma kako prolazna i krhka, uvela i destabilizaciju elemenata dominantnog nacionalnog narativa dugotrajno još nesagledivih posljedica. Odlučnost i početni uspjeh u kontroli zaraze, uz vladine intervencije za spas nacionalne ekonomije djelomično prepoznate i kao *povratak* socijalne države, dovode do nezabilježene vjere u obnovu narušene društvene kohezije i *kognitivno zajedništvo* kakvo se u jednom zapuštenom i politički izmanipuliranom posttranzicijskom društvu projiciralo u golemo povjerenje spram *struke*, odnosno vjerodostojno i znalačko upravljanje krizom.

Povratak struke

U doba akutne zatravljenosti Zapada pred licem tada još egzotične zaraze, kada “u prvi plan stupa naše opće i duboko iznenađenje nad nepoznatom stvari u svijetu u kojem su ostale zatečene naše najpouzdanije prirodne i tehničke znanosti (Mikulić 2021, 165), domaće medijske izvještaje, uz obaveznu *juhu od šišmiša* kojim su uporno započinjali, prati još uvijek i nada da će domet neumjesno dramatično predstavljenih događaja biti ograničen na daleki Wuhan (“Snimka će vas užasnuti...” 2020). No pod prvom izravnom europskom prijetnjom iznenađujuće teškog “talijanskog scenarija” Hrvatska, za razliku od umanjivanja i karnevalizacije opasnosti u susjednim državama, reagira iznimnom spremnošću novoosnovanog tijela, Nacionalnog kriznog stožera Ministarstva zdravstva.

“U Hrvatskoj nitko nije na TV dovodio doktore koji govore o “smiješnom virusu”, nitko nije slao žene u šoping u Italiju, niti “liječio” pandemiju rakijom, traktorima i kiselim kupusom. Na čelo zajednice

suočene s belajem najednom su izišli neki ljudi koji zrače autoritetom i nekog vruga znaju. Jedna ozbiljna, autoritativna epidemiologinja najednom je postala zaštitno lice nacije, a njoj uz bok su se u toj “task force” jedinici našla dva ministra. Jedan je od njih liječnik koji zrači autoritativnim mirom, a drugi sivi aparatčik, diplomant općenarodne obrane i najmrži lik u mitologiji antiplenkovićevske desnice” (Pavičić 2020).

Osnovan odlukom hrvatske vlade i prije pojave prvog slučaja zaraženog, Stožer provedbu epidemioloških mjera osigurava unutar sustava civilne zaštite, ali pod ingerencijom ministra unutarnjih poslova. Ministar zdravlja zamjenjuje svoga omraženog prethodnika, umjesto pod optužbama za imovinske afere, smijenjenog “jer se nedovoljno bavio prijetnjom pandemije koronavirusa”, pa se politički oportunističko objašnjenje premijera pokazalo kao “jedna od rijetkih njegovih proročanskih izjava” te vjerojatno i kao dodatni razlog spremnosti novog dužnosnika. Promptnim reakcijama pridonosi i red za predsjedanje Vijećem EU-a 2020. godine pa se na hrvatsku inicijativu u veljači održava izvanredni sastanak zemalja članica, a tjedan dana prije službene odluke SZO-a o proglašenju pandemije 11. ožujka 2020. ministar proglašava stanje opasnosti od epidemije u Hrvatskoj (“Sve mjere koje Vlada poduzima...” 2020). U duhu pripreme građana za ono što dolazi mirno prolaze i prve restriktivne mjere (kontrola granica, mjere samoizolacije) poduzete zbog blizine Italije kao prvog europskog žarišta. *Ravnanjem krivulje rasta* zaraženih, umanjivanjem pritiska na ionako destruiran zdravstveni sustav u tada akutnom problemu nedostatka respiratora, Hrvatska kraće vrijeme slovi čak i kao jedan od najboljih primjera protupandemijskog postupanja (Thomas 2020).

Uz ritualno praćenje dnevnih (početno i dvodnevni) konferencija za javnost, s pomnim i jasnim stručnjačkim objašnjenjima, smanjuje se i strah od pojave prvih zaraženih. Pozitivnu reakciju javnosti na odlučno uvedeni *lockdown* prati čak i neki egzaltirani osjećaj sreće i sigurnosti: *ušuškanost* u domove i mogućnost druženja s obitelji, dojam “dugog dana” i posjedovanja vlastitog vremena koji omogućuje rad od kuće, uz (uvezene) običaje balkanskog muziciranja i šeranje duhovitih memova korona-folklor, upućivali su na efekte iznenađujuće *kovid-idile* u objavi davno izostalog osjećaja organizirane brige za građane *odozgo*. U sviknutosti na političke skandale i neuspješnost institucija, ovo “iznenađenje samom sobom” prati i zadugo nezabilježeno, gotovo plebiscitarno povjerenje u državne institucije, pa uz skorašnju najavu izdašnih programa ekonomske stabilizacije i spašavanja radnih mjesta, vlada osvaja dotad neviđenu podršku građana.

“Najzračudniji je ipak upravo spektakularan skok društvenog optimizma (...) u uvjetima teške, nikad veće zdravstvene, ekonomske i socijalne drame (...) Nikada vlast nije uživala takvu nepodijeljenu, gotovo plebiscitarnu potporu (...) Na krilima krize HDZ je ponovno isplivao kao najjača stranka u državi, a ministar zdravstva Beroš, ikona borbe protiv virusne najezde, u mjesec je dana postao najpopularniji političar u Hrvatskoj” (Lovrić 2020).

Uz masovnu popularnost znanstvenika o čijim životnim pričama se raspišu brojni medijski prilozima (Krnić 2020) te svakodnevnim pozivima na ozračje sol-

idarnosti i nestigmatizacije zaraženih vjerojatno su amortizirani i prvi subverzivniji učinci praćenja događaja. Inicijalni slučajevi zaraze ne ukazuju se, naime, u duhu tragičnog stradavanja nedužnih građana kakvim nas u međuvremenu zasipaju medijska izvješća iz Bergama, nego kao rezultat rekreativnih aktivnosti očito neuznemirene srednjoklasne elite: prvi zaraženi dolazi s utakmice u Milanu (“Jutarnji neslužbeno doznaje...” 2020), a nekolicina zaraženih liječnika uskoro potom dolazi na posao u bolnice ravno s talijanskih skijališta (Duhaček 2020). Prvo pak veće žarište infekcije poteklo je s humanitarnog teniskog turnira Rotary kluba u Karlovcu (Pušić 2020; “Puno ljudi zarazilo se...” 2020). Slučaj prvozaraženog koji pokreće hitnu evakuaciju radnika multinacionalne kompanije u kojoj je bio zaposlen ujedno označuje i početak snažnog interesa domaćih medija za ovu, kako će se ispostaviti, iznimno *klikabilnu* materiju. Usprkos preporuci o neotkrivanju identiteta bolesnih, detektivsko praćenje stanja prvozaraženog, njegove djevojke i brata blizanca (Krnčić 2020a) označuje domaću inicijaciju u *spektakl pandemije*, povlačeći i prve razuzdane impulse komentarijata društvenih mreža kojim će se nadalje pothranjivati nesmiljeni internetski rat neistomišljenika. Polako se stvaraju uvjeti za podrivanje *herojskog etosa* nacionalne borbe za očuvanje života i zdravlja stanovništva, uključujući i prve oprezne kalkulacije o tome koliko će nas njezine posljedice koštati u ekonomskim terminima. Potencijalno uveseljavajuće otkriće da se u zemlji i nakon zatvaranja granica još uvijek nalazi veliki broj stranih turista dok je režim mjera, pogotovo pojedinim segmentima domaćeg stanovništva, nalagao manje optimistično izlaganje zdravstvenom i egzistencijalnom riziku, pojačava svijest o *hedonističkoj industriji* ujedno kao primarnom izvoru zaraze kao i glavnom osloncu hrvatske nacionalne ekonomije. Prije negoli nas iznenade planovi spašavanja turističke sezone dolaskom vjernih gostiju iz socijalističkog doba (“Novi val...” 2020), evokacija prohibirane prošlosti i inače se nenadano udomačuje u javnosti. Izravno upitan smatra li uspjehe borbe s koronom reliktom socijalističkog javnog zdravstva, ministar će radije uputiti na ostavštinu rodonačelnika javnozdravstvene preventive Andrije Štampara, no situacija koja ukazuje na ovisnost države o nabavci zaštitne opreme i medicinskih pomagala potiče i evokaciju odbačenih dobrobiti samodostatnosti i proizvodnje: od poziva za obnavljanjem korupcijom i nebrigom uništenog Imunološkog zavoda koji je nekad, osim domaćih, zadovoljavao i izvozne potrebe za cjepivom (Burazer 2020) do svjetski obnovljenog interesa za Sumamed, antibiotik širokog spektra i izvorni patent socijalističke medicinske industrije tvornice Pliva. U medije prodiru neočekivano nostalgичna sjećanja na doba “kad se proizvodilo” i odlučno formulirana kritika tranzicije i pretvorbe društvenog vlasništva.

“Ovaj je izum omogućila i činjenica što su živjeli i stvarali u vrijeme samoupravljanja, kada su oni sami vodili (...) cijelom Plivom, osjećajući je kao svoje čedo, kao vlastito ne samo materijalno već i duhovno bogatstvo, svoje poduzeće i “brand” koji su znali podići na sam vrh svjetske farmaceutske industrije (...) desetine tisuća zaposlenika odricali su se viših osobnih primanja kako bi se solidarno u samoupravnom socijalističkom uređenju međusobno pomagali izgrađivši 1.400 stanova za svoje radnike i 11 restorana društvene prehrane, te dva hotela u Supetru i Novom Vinodolskom. Takva Pliva

1985. godine ima 200 milijuna EUR-a izvoza, a paleta obuhvaća 2.500 proizvoda (...) No 1993. godine tek stasala Republika Hrvatska, u vrijeme rata otima iz ruku samoupravljača (...) njihovo čedo (...) dozvolivši da radnici otkupe tek 20% dioničkog kapitala društva, iako su prije pojave HDZ-a bili praktično apsolutni vlasnici i upravljači kroz formu društvenog vlasništva. Republika Hrvatska dakle nacionalizira, otima, uzima iz ruku radnika i znanstvenika do jučer njihovu imovinu, šaljući kao novi titular svoje politički podobne kadrove, koji će nešto kasnije otići u Veronu kako bi uz zvukove, note i arije iz opere *Cavalleria rusticana* Ivo Sanader i ekipa dogovorili da američka skoro nepoznata kompanija iz New Jerseyja BARR (...) preuzme farmaceutski gigant Plivu sa 7.5 tisuća zaposlenika” (Sršen 2020).

Sve dok *nevidljivi neprijatelj* ne bude demantirao gotovo sve odlučne projekcije o načinu svog širenja i obuzdavanja, neko će vrijeme uspješno stajati i teza koja upravo socijalističko nasljeđe (usp. i Erceg 2020) (masovnu procijepljenost, javno zdravstvo, efikasnost u borbi sa zarazama (“Kako je Jugoslavija...” 2020) uzima razlogom dobre kontrole brojeva u postsocijalističkim zemljama. Također, mada s ponešto drukčijim predznakom, brzina i djelotvornost *lockdowna*, koji je u pojedinim zemljama, uključujući Hrvatsku, bio popraćen dobrom reakcijom stanovništva, povukle su za sobom i tumačenja da se uspjeh odvio zbog sviknutosti preživjelog *socijalističkog mentaliteta* na državne restrikcije. Kasnije će se, međutim, ispostaviti da će visoka smrtnost u postsocijalističkim zemljama spram europskog prosjeka zahtijevati ozbiljne revizije i ovakvih tumačenja (Kostanić 2021).

Državne intervencije za spas ugroženog gospodarstva (Birač 2020) upisuju se međutim i nadalje u ishode prizivanja “retro” politika. Osim ozbiljne ugroženosti BDP-a neizvjesnošću turističke sezone, epidemija naime iznosi i problem egzistencije brojnog prekarnog radništva koje ugrožavaju mjere izolacije: umjesto o smanjenju poreza, rezanjima i otkazima u javnom sektoru tako se vraćaju razmatranja o mjerama poput državne intervencije, obrane javnih dobara, reindustrijalizacije ili pak ona o univerzalnom temeljnom dohotku. Za razliku i od znatno bogatijih država hrvatska vlada se uz izdašnu pomoć europskog novca (Palokaj 2020) odlučuje za spašavanje svih radnih mjesta i pokrivanje minimalne zajamčene plaće (Lasić 2020). Osvještavanje radništva kao aktera primarne društvene održivosti prati i njihov nenadani povratak u javni diskurs, i to s najviših političkih instancija.

“Hrvatska je država, i Vlada, stala iza hrvatskih radnika i hrvatskih poduzetnika’, rekao je prilikom predstavljanja drugog, dograđenog paketa državne pomoći posljedicama korona-krize teško ranjenom gospodarstvu premijer Andrej Plenković. Stilizacija izjave govori o dubini promjene. Hrvatski premijeri obično ne spominju hrvatske radnike. Donedavno se i sam termin, valjda kao ideološki kužan, u širokom luku zaobilazio. Sada presedanski iskorak, ne samo na verbalnoj razini. Valjda prvi put od svog osamostaljenja hrvatska država ima program koji će zaista ići u korist radnika” (Birač 2020).

Pandemija, periferija i “kapitalistički mentalitet”

Okolnosti pandemije na taj način uspijevaju otupiti tenzije jednog od najotvorenijih društvenih konflikata, onog između *realnog* i javnog sektora. Kao dugotrajna nezaliječena posljedica nezakonite i predatorske kapitalističke tranzicije predvođene gotovo neprekinutom vladavinom jedne političke opcije, ta je polarizacija u osvit pandemije predstavljala i dominantni okvir kulturnosimboličkog poimanja radnoekonomskih odnosa u zemlji. Uz optužbu da privilegiranost sigurnim zaposlenjem plaća ucjenom stranačkog regrutiranja i političke korupcije, kriminalizacija javnog sektora tvori se kao protuteža negativnoj percepciji *poduzetništva* kojem se, uz prigovor za ekonomsku povlaštenost, elitizam i iskorištavanje radnika koji stoje iza inventivnosti i stvaranja profita, pridodaje karakter liberalne sociopatologije (“Uhljeb?” 2020). *Dodana vrijednost* ovako napregnutog okvira bila je oslonac nacionalno alarmantnim tumačenjima masovnog radnog iseljavanja, *kao odlaska najboljih*, tezi da zemlja zatrovanog ozračja radnih odnosa, ometena u razvitku ostacima socijalističkog mentaliteta i (ne)radnika “na državnoj sisi” istjeruje najbolje od svog demografskog materijala, građane odane radnoj etici i slobodnom poslovanju. Netom prije koronakrize iz ove je, nedavno i akademski verificirane pozicije lansirano i povijesno pitanje novog vala iseljavanja Hrvata. Osnaženo statistikama koje ukazuju da područjima najvećeg iseljavanja već desetljećima vlada HDZ ono sada glasi: “ako se davni san hrvatskih građana o vlastitoj domovini ostvario, zašto su građani bježali manje čak i iz bivše države obilježene totalitarnom vladavinom nego iz demokratske Hrvatske?” (Jurasić 2020).

U “praskozorje” pandemije teza o *nenarodnoj vlasti* narasta do medijski dobro podržavane insinuacije da se namjernim poticanjem iseljavanja ide na ruku i mračnim geopolitičkim strategijama premještanja i “zamjene” stanovništva unutar Europe (Cvrtić 2018), upisujući se u tumačenja s tendencijom umrežavanja u zajedničku idejnu platformu antieuropske i antimigracijske, regionalne “internacionale”.¹

Ono što će naročito na površinu izvući ambivalenciju ovakvih teza o iseljavanju: kontradiktornost *dijasporski* odnjegovane ideje da zemlju s pravom napuštaju oni najbolji u potrazi za boljim profesionalnim i životnim uvjetima, i paranoičnih konstrukcija o namjernom pokretanju stanovništva s periferije Europe da bi se učinilo mjesta migrantima, jest ozbiljni nedostatak zdravstvenog kadra koji je svojim posljedicama kulminirao za vrijeme pandemije. Mada godinama upozoravajući na taj problem, i liječničke udruge laviraju između razumijevanja za odlazak *najboljih kadrova* kojima su širom otvorena vrata zdravstvenih ustanova u bogatim članicama Unije i paničnog upozoravanja da odljev liječnika i kadrovska devastacija zdravstvenog sustava predstavljaju ozbiljnu prijetnju javnom zdravlju i sigurnosti

¹ “Ako vam u tri-četiri godine iseli sedam posto stanovništva, to nije nešto što se događa slučajno (...) Pogledajte kako je Srbija izgubila Kosovo. To je dio istog procesa u kojem se prvo prazne Hrvati u Bosni i Hercegovini koji su popunjavali Hrvatsku, a onda se umanjuje vitalnost hrvatskog naroda u Hrvatskoj, a svi procesi poslije toga su već strateški isplanirani” (“Profesor s Hrvatskog...” 2018).

hrvatske države.² Pokazatelji naime govore da je COVID-19 izazvao najveće probleme u zemljama s manjkom liječnika, dok bogate zemlje mogu relativan uspjeh zahvaliti upravo tisućama imigrantskih liječnika iz istočne Europe koje su posljednjih desetljeća prihvatile u svoj sustav (Hinshaw & Ojewska 2020). U jeku najgoreg, jesenskog vala hrvatski će liječnici u brojnim dramatičnim istupima snažno osuđivati vladino “balansiranje” s mjerama kao kockanje životima građana koje od njih traži enormne fizičke i emocionalne napore.

“Radnici u zdravstvu rade bez plaćenih prekovremenih sati, bez zaštitne opreme, potkapacitirani i podcijenjeni (...) Naši članovi svakoga dana – 365 dana u godini, svakoga sata – 24 sata dnevno upravo žive i rade u uvjetima te nevjerojatne epidemije (...) Nemojte zaboraviti ni podcijenjivati zasluge onih koje ne vidite u TV priložima. Oni peru nečisto rublje, peru noćne posude, instrumente, čiste hodnike, kuhaju obroke, prevoze preminule pacijente.”³

S političke ljevice dolazi i dodatno upozorenje: “Zamislimo sad samo da cijelo društvo ovisi o ‘outsourcanim’ radnicima i privatnim bolnicama. Farmaceutske tvrtke su nam lijepo pokazale kako izgleda opskrba običnih zaštitnih maski za vrijeme korone” (“Uhljeb?” 2020).

Uvjeti razbuktale zaraze ne samo da restabiliziraju etos medicinske profesije, djelomično narušen spekulacijama o isključivo materijalističkim razlozima njihova iseljavanja (Gavrović 2021)⁴ nego i strukturalno destabiliziraju *uhljebničku* konotaciju javnog sektora: ne samo da pokazuju najveću stabilnost u krizi (“Puljiz. Krizna situacija...” 2020) nego čak 80 posto javnih djelatnosti neposredno i požrtvovno služi u borbi protiv zaraze. Na djelu je, riječju, pomak u *kapitalističkom mentalitetu* koji se opisuje kao “otvaranje na lijevom krilu: državna intervencija u tržišnu logiku u mjerama i smjeru kakvi se u pravilu nisu mogli vidjeti od završetka Drugog svjetskog rata, probuđena svijest o tome da se uz nezadovoljavajući stupanj stanja u kojem se nalazi svako pojedino nacionalno javno zdravstvo ne može dovoljno naglasiti i da su najobičniji ljudski kapaciteti kada je riječ o izražavanju različitih vrsta solidarnosti sasvim zadovoljavajući” (Brusač 2020).

² Problem je i veći budući da manjak liječnika vlada u čitavom EU-u, pa će tamošnja tržišta rada naprosto usisati liječnike iz Hrvatske, regije i čitavog istoka Europe.

³ “Ako Vlada bez odgode ne donese plan strogih mjera, a pod pretpostavkom da se nastavi dosadašnji rast hospitalizacija, oboljeli od COVID-19 kao i ostali pacijenti više neće imati jednake izgleda za preživljenje” (“Hrvatski liječnici...” 2020).

⁴ Hrvatskoj nedostaje 2.000 liječnika, a četiri medicinska fakulteta, financirana javnim novcem, marljivo školuju liječnike za Njemačku. Zar ne bi bilo normalno da se mlade liječnike obveže na rad u zemlji tokom određenog broja godina, a onda neka idu kamo ih noge i želje nose (...) Oni koji bi u takvom sustavu željeli sami platiti svoj studij morali bi, također, biti zadnji u redu za upis, jer javno financirani fakulteti moraju služiti javnom interesu. Sve to, međutim, liječnička bi komora vjerojatno proglasila robovlasništvom, čime bi, da upotrijebimo pomodnu sintagmu, demonstrirala socijalistički mentalitet, koji preživljava i 30 godina nakon kraha socijalizma (Gavrović 2021).

Napukline *kognitivnog zajedništva*

Nije dakle trebalo dugo čekati da se, samo nakon nekoliko tjedana zgusnutog *koronskog vremena*, počne urušavati hrvatska *kovid-idila*. Početno oduševljenje Stožerom prerasta uskoro u nesmiljene kritike, a cijenjene stručnjake pretvara u omiljenu metu *zajebancije* na društvenim mrežama. Impulsi buntovništva koji su se do tada iscrpljivali mahom u efemernoj problematici poput *koristi i štete* zaštitnih maski ili nejasnog legitimiteta šetača na svježem zraku, uskoro kulminiraju s približavanjem *najvećeg kršćanskog praznika*. Iznenadnom pojavom, ne baš *španjolske inkvizicije*, ali predstavnika Hrvatske biskupske konferencije na jednoj od preduskrasnih tiskovnih konferencija Stožera započinje zalaz općeg povjerenja u njegovu neutralnost i zalaganje za opći interes. U neke od najkontroverznijih poteza Stožera tako se, osim otvaranja tržnica zbog preduskrasne nabavke namirnica, upisuje dopuštanje održavanja pučke uskršnje procesije *Za križen* na otoku Hvaru, inače zaštićene kulturne baštine UNESCO-a. Potez se smatra ne samo ustupkom Crkvi nego i “porukom nesolidarnosti” (Gruenfelder 2020), pa i pogodovanja – zbog uvjerenja da je možda i više nego “rahitični sekularizam” (Pavić 2020) svemu kumovao poslovični hrvatski *amoralni familjarizam*: hvarsko porijeklo premijera kao i ministra zdravstva zbog kojeg ne odolijevaju molbi Hvarana da se ne prekida stoljetna tradicija. Ulje na vatru dolijeva incidentno ponašanje splitskog župnika koji poziva na uskrсну misu usprkos uputama Stožera (pa i same Hrvatske biskupske konferencije) te dozvoljava nasilje prisutnih vjernika nad novinarkom koja pokušava snimiti situaciju u crkvi. Nakon što je sve zapečaćeno skandaloznim poziranjem župnika i maskiranih ljudi s transparentom “Za dom spremni” ispred crkve dan kasnije (“Opet misa...” 2020), tenzije se polako sliježu preusmjeravanjem naglasaka na poslovično nadmudrivanje hrvatskog sjevera i juga, pa se na nepravедna popuštanja *Zagreba* reagira “namjernim” igranjem picigina na Bačvicama (također nematerijalne baštine pod UNESCO-ovom zaštitom) (“Uživanje...” 2020; Profaca 2020).

Unutar nekoliko mjeseci, doduše još uvijek u okviru većinskog poštivanja protuzaraznih mjera, pitanje postupanja, legaliteta te napose “ideološkog” zastranjenja Stožera naraslo je do oštih kritika, nepovjerenja građana i izrugivanja (Dežulović 2020).⁵ Nakon osude održavanja i zaražavanja sudionika dobrotvornog teniskog turnira u Zadru, na kojem je prisustvovao i s uskoro se “pozitivnim” Novakom Đokovićem rukovao i sam premijer, odbijajući samoizolaciju zbog nastavka kampanje za parlamentarne izbore, započinje i jasna politička borba *pandemijskim sredstvima*. Zamjerkom tadašnjim političkim protivnicima da inzistiranjem na strogim mjerama sprečavaju odvijanje normalnog života jasno se počinju ocrtavati i političke preferencije aktera prema vladinim koronapolitikama: dok će se *lijevo od centra* bezostatno ustrajavati na, nekad proslavljenoj, vladinoj politici strogih mjera

⁵ “Što je sljedeće? Ako koronavirus mogu imati i strani turisti i hrvatski birači, znači li to da ga mogu imati i Hrvati iz Kanade ili glasači iz Bosne i Hercegovine? Hoćemo li već sutra saznati da se covidom-19 čovjek može zaraziti, štajaznam, čak i na hodočašću Gospi Sinjskoj? (...) Ne govori li i to koliko nas je svojim znanstveno neobjašnjivim i nepredvidljivim ponašanjem koronavirus sve uneubrojio i obezrazumio?” (Dežulović 2020).

(uz doduše nerazjašnjene dileme o njihovim efektima na egzistencijalnu izdržljivost radno najizloženijeg segmenta stanovništva), na desnici prevladava i samo “negiranje virusa” te pronicanje taktika zastrašivanja i podčinjavanja kojima se *Svjetskoj vladi* priklonila i *nacionalno izdajnička* vladajuća stranka (“Nakon ot-krića...” 2020). U međuprostoru, vlada u obraćanju tada izvjesnijim političkim konkurentima ne odustaje od tumačenja “diskontinuiranog kontinuiteta” svoje poli-tike:

“Meni je važno da građani, koji su se u prvom poluvremenu borbe protiv korona virusa ponijeli izuzetno odgovorno, slušaju struku i epi-demiologe, a ne nadriliječnike poput Bernardića, Marasa, Beljaka i drugih iz benda Restart koalicije (...) Ovo što SDP radi, podrivajući svaki dan povjerenje građana u struku, izuzetno je opasno, osobito ako nam najesen krene snažniji drugi val koji je najavila Svjetska zdravstvena organizacija. To je izuzetno neodgovorno i zapanjujuće je da takvi ljudi pretendiraju voditi državu” (Tomičić 2020).

No u svjetlu nadolazeće turističke sezone započinje i snažan *liberalni* priti-sak ugostitelja i event industrije, koji će odonda, slijedom dinamike “valova”, is-kakati kao jedan od ključnih aktera omekšavanja strogih epidemioloških mjera. Razbuktavanje konflikta koje početkom 2021. godine rezultira bojkotom Hrvatske gospodarske komore predstavlja i jedan od najozbiljnijih političkih udara na vladu za vrijeme krize, koji je u podjelu na javni i poduzetnički sektor intervenirao razlistavajući ovaj posljednji u međusobni sukob dviju frakcija kapitala: simbiozu države s krupnim kapitalom s jedne i malog i srednjeg poduzetništva kao nove for-macije “radništva s kapitalističkim mentalitetom” s druge strane (Birač 2020).

Dijagonalna savezništva i novi društveni akteri

Nakon razdoblja *lockdowna*, balansiranje vladinih koronapolitika između zdravstvenih prioriteta i pomaljavućih društvenoekonomskih rizika označava postupno i prešutno prebacivanje legaliteta i obaveza poštivanja protuzaraznih mje-ra s čvrstih *propisa* na labave *preporuke*. Uz imperativ održanja radnih aktivnosti, svakodnevica stanovništva odvija se sada njihovim naizmjeničnim premještanjem u ravnanju segmentima “neobaveznog života”, polako se usmjeravajući prema mo-dusu tzv. nove normalnosti. Udio građanske svijesti time izlazi iz retoričkih i “od-gojnopopravnih” regulacija privremenog modela upravljanja krizom i izručuje se neizvjesnim efektima prihvaćanja *odgovornosti za sebe i druge* kao trajnog demo-kratskog oblika socijalnog ponašanja. Ovaj liminalni moment, bogato raspisan dnevnom proliferacijom priloga za *općenarodnu* raspravu epidemioloških mjera koju su zdušno poticali srednjostrujaški mediji i nadmudrivanja na društvenim mrežama naposljetku je zaleđen u *teleogenetičkom punktu* koji je na stol ravnopravno postavio argumentacijsku artiljeriju za dokazivanje validnosti i učinkovitosti strogih (*državnorepresivnih, antislobodarskih, pa čak i “fašističkih”*) mjera kao i njihova (*neoliberalnog, neetičkog, pa čak i “eugeničkog”*) popuštanja. Na istoj vjetrometini interpretacija zaštitne maske su pod ispitivanjem svoje na-vodne štetnosti, kao što se do jučer oklijevanje u njihovu propisivanju razotkrivalo

kao prozirni alibi nemogućnosti njihove nabave. Dnevna statistika zaraženih propituje se jednako zbog toga što bi, zbog premalog testiranja, prikazivala *namjerno umirujući* manji broj, kao i zbog toga što bi (tendencioznim baratanjem elementom komorbiditeta, odnosno nerazlikovanjem “umrlih od” od “umrlih sa” kovidom) prikazivala *namjerno alarmirajući*, prevelik broj umrlih. Uz brojne otpore i “grintanja” (pogotovo spram obaveznog nošenja maski, ali i nemogućnosti posjećivanja frizerskih salona, održavanja slavlja nakon krizmi i svadba i sl.), u otporu kojem su na ruku išle i socijalne nejednakosti, psihološki pritisci i bogata ponuda zavjereničkih teorija, prosječni se građanin “pandemijski” ponašao u nekoj kombinaciji vitalizma, socijalnih instinkata i kućnog odgoja, a ponajviše uz pomoć usmene predaje o sve većem broju umrlih poznanika (Grozđanić 2021).

Ključan preokret ipak nastupa na propitivanju temeljnog argumenta *zaštite ljudskih života*: ne samo da se iz definicije neposredne zdravstvene ugroze sada proširuje na kolateralne i dugotrajne, zdravstvene, ali i egzistencijalne rizike i posljedice nego mu se retrogradno upisuje i izravna epidemiološka promašenost, pa i štetnost (“Gordan Lauc...” 2020). Prije negoli kontroverzna teorija o *visokoj prokuženosti* kao razumnoj opciji postupnog ograničavanja zaraze u održivim socijalnim uvjetima izazove pravi medijski rat u redovima stručnjaka i “kibicera” na društvenim mrežama, najava preokreta dolazi i u izdvojenom mišljenju vrhovnog suca po pitanju ustavnosti i razmjernosti protupandemijskih mjera Nacionalnog stožera gdje se zamotano zaključuje “da se teško oti dojm da se ovdje najprije iz muhe napravilo slona, da bi se zatim prodavalo slonovaču” (“Pročitajte mišljenje...” 2020).

Umjesto predvidivih formacija autoritetnih položaja time dolazi do njihovih *dijagonalističkih* prestrukturiranja i nepredvidivih savezništava koja se, između ostalog kao posljedica prodora i prijevoda znanstvenog diskursa u “prijenos uživo”, i inače smatraju karakterističnima za stanje pandemije (Kostanić 2021a). U ovom svjetlu naročito je indikativno pratiti svojevrsnu epistemološku zaglavljenost utjecajnih intelektualnih položaja, koja se, kao “promašaj mišljenja vlastita vremena” (Mikulić 2021), reflektirala i u istrošenosti kritičkih intervencija na domaćoj intelektualno-kritičkoj sceni. Od samog se početka krize odavde odašilju impulsi buntovništva vođeni inercijom dotad proslavljenih modusa društvene kritike, koji su i na početni konsenzus javnosti oko upravljanja krizom gledali s podozrenjem i ironičnim odmakom: prvo oko generalne mogućnosti da hadezeovska vlada i sa čime, pogotovo s takvom ugrozom, barata stručno i apolitično, no nadasve reagirajući iz nepodnošljivosti *samog stanja*, u kojem su poput mnogih drugih svjetskih autoriteta prepoznali šansu za probuđene impulse državne represije i napada na individualne slobode. *Krik i bijes* se, u nedostatku motiva pri skorašnjem napuštanju *lockdowna*, ironično preusmjeruju čak i na najordinarnije upute pranja ruku (Ivančić 2020), dok se “ridikuloznost” različitih mjera Stožera sustavno ismijava u slično *izvježbanj* maniri socijalnog nezadovoljstva. Preplavljujući reakcije internetskog komentarijata, ovaj oblik *prvobitne akumulacije* pandemijskog šoka odrazit će se čak i u tako začudnom obliku amortizacije koja će i prijelomnu spasonosnost prve pošiljke cjepiva razmijeniti za izrugivanje nategnuto skandaloznog prizora glavnog epidemiologa “kako sjedi na kutiji tek dopremljenog cjepiva”

(“Capak se slikao...” 2020). Uz ipak nemalu i važnu humornu relaksaciju, u ovakvom će se refleksu jasno moći prepoznati i (meta)karnevalizacija satiričnih modela dekonstrukcija *tuđmanovštine* koji su od devedesetih godina, osim intelektualne reputacije, stekli i nemalu *pučku* naklonost. Sada se, međutim, osim neizvjesnih učinaka na nužnost uozbiljenja građanske svijesti, “blasfemiji” njihova skidanja s trona ispriječila i ona naznaka *isteka mandata* koja je u međuvremenu pozicionirana radikalnim promjenama političkog ozračja. Od 2016. godine, kada doživljavaju snažan uspon u naletu tzv. konzervativne kontrarevolucije, udio radikalnih nacionalističkih strujanja u opozicijskim opcijama nakon pobjede “umjerenog” Plenkovićevo HDZ-a gotovo se izjednačio s onim lijevoliberalnim, pa ovaj tip načelne kritike vladajućih nije mogao računati na isti politički učinak. Svakako, nezgoda rutinizirane društvene kritike ukazat će se i kao paradoks “kognitivnog zajedništva” koji će početni konsenzus oko vladinog upravljanja krizom privesti neželjenim kolateralnim posljedicama: latentnoj rehabilitaciji politike vladajućeg HDZ-a koja novostečenom funkcijom nacionalnog spasitelja skida svoju zmijsku košuljicu.

Na tragu ove kontingencije, kritika protupandemijskih restrikcija kao “za doma spremnog” paketa podvaljenih tendencija državnog “terora” (Ivančić 2020a) uskoro će, pogotovo nakon sve veće propulzivnosti svjetskih antikorona prosvjeda, koji su u Hrvatskoj imali svoj dominantno desničarski refleks (pa i kratkotrajno popularnog predvodnika (Zrinjski 2020)), morati ustupiti mjesto svojevrsnoj rehabilitaciji “zlatnog doba pandemijskog prosvjetiteljstva”.

“Gledano odavde, iz proljeća 2021., vrijeme policijskih satova, kućnih karantena, opustjelih gradova, praznih avenija, nestašica maski, jagme za WC-papirom, policijskih patrola, Vilija Beroša, Alemke Markotić, Kriznog stožera i njihovih legendarnih konferencija za novinare, aplauza u osam, korona partyja, online uskrasnih misa i bahatih seoskih župnika (...) izgleda kao neki davno proživljeni tuđi život (...) Danas, recimo, ni vlastitoj memoriji ne vjerujemo kad se sjetimo kako su nam u to nesretno vrijeme ustaše, četnici i partizani izgledali kao junaci neke davne i bajkovite svakodnevce (...) Cijela hrvatska desnica (...) bila je u mišjoj rupi, odakle je bojažljivo izvirivala tek da na Fejsu ili u Bujančevu studiju upozori kako su koronavirus u svojim laboratorijima proizveli Kinezi, Židovi, masoni i Bill Gates. Na njihov užas, nacija je za to vrijeme svake večeri pobožno na televizorima gledala ljude s akademskim titulama, doktoratima prestižnih sveučilišta i stetoskopima oko vrata, a analitičari i kolumnisti najozbiljnije su pisali kako je jedna od dobrih strana korone to što je trajno začepila usta militantnoj katoličkoj inkviziciji i antivakcerskim paraznanstvenim šarlatanima” (Dežulović 2020a).

Hirovite putanje mikroorganizma SARS-CoV-2 kojima su nesmiljeno demantirane projekcije ne samo brojnih *fakultativnih* nego i fakultetskih autoriteta, dajući im u ispraznom nadmetanju na društvenim mrežama tek mogućnost da “svatko bude u pravu petnaest minuta”, sada cementiraju nepomirljivu podjelu i unutar same *struke*. Preseljen u moduse lakonskog izražavanja društvenih mreža, bez ograda i spram najprizemnijih vrijeđanja neistomišljenika, sukob “pandemijskog re-

alizma”, kontroverzne *think tank* platforme *ad hoc* iznjedrene u domeni tzv. poslovne inteligencije i “tvrdokoronaša”, medijski eksponiranih znanstvenika sklonih politici čistih ruku u provedbi strogih mjera, pretvorio se i u zagriženu “totemsku” podjelu zainteresirane javnosti (“Laucova izjava...” 2021). Pokupivši pod svoje skute čitav dijapazon laičkih kognitivnih interesa, taj je *sudar giganata*, razvaljen entropijom komentiranja starosjedilaca na društvenim mrežama, naposljetku završio na zajedničkom *odlagalištu argumenata*, u inherentnoj nemogućnosti svoje dokazivosti i iskazivosti.

“Prezir prema plebsu” autoritarnih impulsa *struke* jednako kao i usidrenja *poslovne i lukave inteligencije* pokazat će možda uskoro da ipak ne može do kraja računati na “malog ćovijeka”, kao namjerno pravopisno iskrivljenu metaforu “prosječnog hrvatskog birača, poslušnog konzumenta gotovih političkih istina, korumpiranog i prikladno zatucanog te nepismenog” (Lasić 2021), nego da se, spram preživjelih, naziru i snažna uporišta mišljenja vlastita vremena (Kostanić 2021b).

Literatura i izvori

- Birač, Dimitrije. 2020. “Pandemijska kriza i njene posljedice za ekonomske i klasne odnose u Hrvatskoj”. *Politička misao*, 7. travnja.
<https://politickamisao.com/pandemijska-kriza-i-njene-posljedice-za-ekonomske-i-klasne-odnose-u-hrvatskoj/?fbclid=IwAR2VkORFPfVgbRctDzJPL9rtPfzg8lEprHKmm7fPgB1In59de4Frtc2w#more-7910> (pristupljeno 28. 05. 2021).
- Brusač, Matko. 2020. “Vremena nikad nije bilo manje”. *Bilten*, 7. travnja.
<https://www.bilten.org/?p=32069&fbclid=IwAR0DZySHg9tJzVTjjsDr-D6jQJkUd-GUmfXxonZb17E1olDqIR58Rm1wWww> (pristupljeno 28. 05. 2021).
- Burazer, Anamarija. 2020. “Imunološkom je spas u Covidu? ‘Mogli bi proizvoditi cjepivo...’”. *24 sata*, 11. studenoga.
<https://www.24sata.hr/news/imunoloskom-je-spas-u-covidu-727334> (pristupljeno 28. 05. 2021).
- “Capak se slikao kako sjedi na kutiji s cjepivom, internet se ludo zabavlja. ‘Kad za Božić mama pošalje paket kolača’”. 2020. *Telegram*, 26. prosinca.
<https://www.telegram.hr/politika-kriminal/capak-se-slikao-kako-sjedi-na-kutiji-s-cjepivom-internet-se-ludo-zabavlja-kad-za-bozic-mama-posalje-paket-kolaca/> (pristupljeno 28. 05. 2021).
- Cvrtila, Marijana. 2018. “Dr. Tado Jurić. Hrvatsku se namjerno želi isprazniti. Migracije se nikad ne događaje slučajno, a stanovništvo koje nestaje popunjava se nekim drugim stanovništvom...”. *Slobodna Dalmacija*, 5. studenoga.
<https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/dr-tado-juric-hrvatsku-se-namjerno-zeli-isprazniti-migracije-se-nikada-ne-dogadaju-slucajno-a>

stanovništvo-koje-nestaje-popunjava-se-nekim-drugim-stanovnistvom-573561 (pristupljeno 28. 05. 2021).

Dežulović, Boris. 2020. "Dan kad je Hrvatska šokirala svijet". *NI*, 14. srpnja. <https://hr.n1info.com/kolumne/boris-dezulovic/a526581-dan-kad-je-hrvatska-sokirala-svijet/> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Dežulović, Boris. 2020a. "Sjećate li se korone?". *Buka*, 16. travnja. <https://www.6yka.com/novosti/boris-dezulovic-sjecate-li-se-korone> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Duhaček, Gordan. 2020. "Kako su austrijska skijališta posijala zarazu od Norveške do Hrvatske". *Index.hr*, 18. ožujka. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/kako-su-austrijska-skijalista-posijala-zarazu-od-norveske-do-hrvatske/2166486.aspx> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Erceg, Tena. 2020. "Socijalizmom protiv zaraze". *Novosti*, 7. lipnja. <https://www.portalnovosti.com/socijalizmom-protiv-zaraze?fbclid=IwAR37EcwAb8UH6fZS0CfatAdWbnSnotatMcUvA4kbVPkMU9kcZe1UXgJbfUU> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Gavrović, Milan. 2021. "Preljevanje bez granica". *Novosti*, 18. svibnja. https://www.portalnovosti.com/preljevanje-bez-granica?fbclid=IwAR21_pI3iTKV3AIDUNbmlRRWcKIby_-M42zuUc_0V43EsnNEnhwiGjBALclw (pristupljeno 28. 05. 2021).

"Gordan Lauc. Lockdown je učinkovit samo kad imate mali broj zaraženih". 2020. *Novi list*, 10. listopada. <https://www.novolist.hr/uncategorized/gordan-lauc-lockdown-je-ucinkovit-samo-kad-imate-mali-broj-zarazenih/> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Grozđanić, Dragan. 2021. "Stožerna godina". *Novosti*, 7. ožujka. <https://www.portalnovosti.com/stozerna-godina?fbclid=IwAR2nUhSDHRyBsOI0KJx1SmrCiBUch1OVDRjRA9PXRT6rzNoTLz4G24tCB5c> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Gruenfelder, Anna Maria. 2020. "Poruka nesolidarnosti hvarske procesije Za križen". *autograf.hr*, 19. travnja. <https://www.autograf.hr/poruka-nesolidarnosti-hvarske-procesije-za-krizen/> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Hinshaw, Drew & Natalia Ojewski. 2020. "'It's Like the Second World War.' Covid-10 Is Tearing Into the Parts of Europe That Lack Doctors". *The Wall Street Journal*, 27. studenoga. <https://www.wsj.com/articles/its-like-the-second-world-war-covid-19-is-tearing-into-the-parts-of-europe-that-lack-doctors-11606473001?mod=e2fb&fbclid=IwAR0NAeU4h2t-a5afth7oVDDkolrBmqeRP30QWFm0IaFbD5XCklDeWBt4G0I> (pristupljeno 28. 05. 2021).

"Hrvatski liječnici od Vlade traže strožije epidemiološke mjere". 2020. Hrvatski liječnički sindikat, 4. studenoga. <https://www.hls.hr/hr/hrvatski-lijecnici-od-vlade-traze-strozije-epidemioloske-mjere?fbclid=IwAR20x5rOUC92nNI>

JB ZzJo4sHuzCPA8ocrA-T1YyGgA0XW7PJee9E-WJi7o
(pristupljeno 28. 05. 2021).

Ivančić, Viktor. 2020. “40 stvari koje treba znati o pandemiji”. *Tačno.net*, 16. ožujka. <https://www.tacno.net/naslovnica/viktor-ivancic-40-stvari-koje-treba-znati-o-pandemiji/> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Ivančić, Viktor. 2020a. “Za doma spremni”. *Novosti*, 28. ožujka. <https://www.portalnovosti.com/za-doma-spremni?fbclid=IwAR1PbkFgn8Jqg8AchYfaazwtv5XXT5nfNATtv3GHzf35mf3dnCU0HBu8SuY> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Jurasić, Dijana. 2020. “Zašto su građani bježali manje iz bivše Jugoslavije nego iz demokratske Hrvatske?”. *Večernji list*, 9. studenoga. <https://www.vecernji.hr/vijesti/zasto-su-gradani-bjezali-manje-iz-bivse-drzave-nego-iz-demokratske-hrvatske-1444571> (pristupljeno 28. 05. 2021).

“Jutarnji neslužbeno doznaje. Hrvat koji je zaražen koronavirusom bio je na utakmici Lige prvaka u Milanu”. 2020. *Jutarnji list*, 25. veljače. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/jutarnji-nesluzbeno-doznaje-hrvat-koji-je-zarazen-koronavirusom-bio-je-na-utakmici-lige-prvaka-u-milanu-10014061> (pristupljeno 28. 05. 2021).

“Kako je Jugoslavija pobijedila velike boginje”. 2020. *Aljazeera*, 4. svibnja. <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2020/5/4/kako-je-jugoslavija-pobijedila-velike-boginje> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Kostanić, Marko. 2021. “Porazna pandemijska bilanca Višegradskih zemalja”. *Bilten*, 10. svibnja. https://www.bilten.org/?p=38034&fbclid=IwAR14Ic_fIBNyL87HHW-PVdiasYPY1aJvMR71LsQwzs06f0bnnweCV8DP-FQ (pristupljeno 28. 05. 2021).

Kostanić, Marko. 2021a. “Nakon populizma – dijagonalizam”. *Bilten*, 15. siječnja. <https://www.bilten.org/?p=35845> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Kostanić, Marko. 2021b. “Neuspješni poziv liberalima na dejt”. *Bilten*, 26. svibnja. https://www.bilten.org/?p=38316&fbclid=IwAR26blRKeX5dmFA_zvDWFY1nSQ0CuEhy5whtTKWeW_2u_3KqnAlf4T6S0Kc (pristupljeno 28. 05. 2021).

Krnić, Ivana. 2020. “Alemka Markotić. Životna priča žene koja je smirila Hrvatsku. Od rođenja u Zagrebu i odrastanja u Zavidovićima do života u opkoljenom Sarajevu i borbe protiv Covida-19”. *Jutarnji list*, 1. ožujka. <https://www.jutarnji.hr/life/zivotne-price/zivotna-prica-zene-koja-je-smirila-hrvatsku-od-rodenja-u-zagrebu-i-odrastanja-u-zavidovicima-do-zivota-u-opkoljenom-sarajevu-i-borbe-protiv-covida-19-10033675> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Krnić, Ivana. 2020a. “Brat blizanac koji je drugi u Hrvatskoj obolio od koronavirusa izašao iz bolnice. Imao je dva negativna nalaza, u ponedjeljak i u sri-

jedu”. *Jutarnji list*, 12. ožujka. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/bratblizanac-koji-je-drugi-u-hrvatskoj-obilio-od-koronavirusa-izasao-iz-bolnice-ima-je-dva-negativna-nalaza-u-ponedjeljak-i-u-srijedu-10083637> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Lasić, Igor. 2020. “Korona miče tržište s trona”. *Novosti*, 30. ožujka. https://www.portalnovosti.com/korona-mice-trziste-s-trona?fbclid=IwAR1J8FDOw54K1L5c9fJcWDljRX1UBFX7zjsd8v5hDucX0BEYU_qZHWCu8-8 (pristupljeno 28. 05. 2021).

Lasić, Igor. 2021. “Prezir prema plebsu”. *Novosti*, 15. ožujka. <https://www.portalnovosti.com/prezir-prema-plebsu> (pristupljeno 28. 05. 2021).

“Laucova izjava da je lockdown izazvao više štete nego koristi je uvredljiva”. 2021. *NI*, 22. svibnja. <https://hr.n1info.com/vijesti/kadroviranje-u-bolnicama-praksa-je-bila-da-to-budu-ljudi-iz-vladajuce-opcije/> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Lovrić, Jelena. 2020. “Linija života. Imamo državu! Optimizam u vremenu katastrofe”. *Nacional*, 10. travnja. <https://www.nacional.hr/linija-zivota-imamo-drzavu-optimizam-u-vremenu-katastrofe/> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Mikulić, Borislav. 2021. “Postscriptum. Filozofija i posthumanizam u doba korone. Kronika jednog debakla”. U *Čovjek, ali najbolji. Tri studije o posthumanizmu i jedan postskriptum*. Zagreb: FF Press. https://filoz.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2021/05/Mikulic_Covjek-ali-najbolji-2021.pdf?fbclid=IwAR05E0xipURDTq8MWYeS1yv0KFH-fK5Bjsk3Nt0Km2aV-wJN_N45k0RP0k0.

“Nakon otkrića Sladoljeva u svezi korona virusa mediji se trude zaštititi svoje ‘heroje’, Plenkovića i kompanjone od stručne kritike”. 2020. *HOP*, 27. ožujka. <https://www.hop.com.hr/2020/03/27/nakon-otkrice-sladoljeva-u-svezi-korona-virusa-mediji-se-trude-zastiti-svoje-heroje-plenkovica-i-kompanjone-od-strucne-kritike/> (pristupljeno 28. 05. 2021).

“Novi val čeških turista vlakom stiže u Hrvatsku. Sve karte su rasprodane!”. 2020. *Večernji list*, 1. srpnja. <https://www.vecernji.hr/vijesti/novi-val-ceskih-turista-vlakom-stize-u-hrvatsku-sve-su-karte-rasprodane-1413852> (pristupljeno 28. 05. 2021).

“Opet misa na splitskoj Sirobuji. Dvadesetak ljudi ispred crkve; policija se oglasila o napadu na novinare i privela osumnjičene”. 2020. *net.hr*, 13. travnja. <https://net.hr/danas/hrvatska/ponovno-misa-na-splitskim-sirobujama-dvadesetak-ljudi-se-skupilo-ispred-crkve-gdje-je-napadnuta-novinarka-6eb41b26-b1c5-11eb-b5e7-0242ac13003b> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Palokaj, Augustin. 2020. “EU pripremila program u vrijednosti od 100 milijardi eura za spašavanje radnih mjesta za svih 27 članica. Više je programa za

- zemlje eurozone”. *Jutarnji list*, 2. travnja.
<https://euractiv.jutarnji.hr/euractiv/energija-i-gospodarstvo/eu-pripremila-program-u-vrijednosti-od-100-milijardi-eura-za-spasavanje-radnih-mjesta-za-svih-27-clanica-vise-je-programa-za-zemlje-eurozone-10163095>
 (pristupljeno 28. 05. 2021).
- Pavić, Ante. 2020. “Marko Vučetić. Šansa postoji, ali mi priliku uvijek prokockamo, tako da će kad ovo završi sve biti gore nego prije”. *Forum.tm*, 15. travnja. https://www.forum.tm/vijesti/marko-vucetic-sansa-postoji-ali-mi-priliku-uvijek-prokockamo-tako-da-ce-kad-ovo-zavrshi-sve?fbclid=IwAR14Dg5czbiERwsbPB6BoZL_4ELZr4o5H91cYmiR8jJjuH_Bm_iTxsK-5tk (pristupljeno 28. 05. 2021).
- Pavičić, Jurica. 2020. “Hrvati su zbog korone bili u germanskom modu, a onda se ovog tjedna pokazalo kako slučajna država može podlokati onu namjernu”. *Jutarnji list*, 13. travnja. <https://www.jutarnji.hr/naslovnica/jurica-pavicic-hrvati-su-zbog-korone-bili-u-germanskom-modu-a-onda-se-ovog-tjedna-pokazalo-kako-slucajna-drzava-moze-podlokati-onu-namjernu-10196428> (pristupljeno 28. 05. 2021).
- “Pročitajte mišljenje suca Abramovića. Što je zajedničko jazavčaru, grizliju i koroni?”. 2020. *Index.hr*, 24. rujna.
<https://www.index.hr/vijesti/clanak/procitajte-misljenje-suca-abramovica-sto-je-zajednicko-jazavcaru-grizliju-i-koroni/2216545.aspx>
 (pristupljeno 28. 05. 2021).
- Profaca, Ivica. 2020. “Što se to događa u Splitu?”. *Forum.tm*, 14. travnja.
<https://www.forum.tm/vijesti/sto-se-dogada-u-splitu-7414?fbclid=IwAR2PSE-g2eRJPQ68YccpucyltkHJ3SuFWrG7EONEy0XtZEWuzR1JgUcFTc> (pristupljeno 28. 05. 2021).
- “Profesor s Hrvatskog katoličkog sveučilišta. Ovo iseljavanje ne događa se slučajno”. 2018. *Moja Hrvatska*, 30. listopada.
<https://mojahrvatska.vecernji.hr/vijesti/profesor-s-hrvatskog-katolicnog-sveucilista-ovo-iseljavanje-ne-doga-aj-se-slucajno-1279588>
 (pristupljeno 28. 05. 2021).
- “Puljiz. Krizna situacija pokazala da nam je javni sektor najstabilniji dio sustava”. 2020. *YouTube*, 7. travnja.
https://www.youtube.com/watch?v=wpTR67jmK_g (pristupljeno 27. 05. 2020).
- “Puno ljudi zarazilo se na teniskom turniru Rotary kluba u Karlovcu, klub se javio”. 2020. *Index.hr*, 25. ožujka. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/puno-ljudi-zarazilo-se-na-teniskom-turniru-rotary-kluba-u-karlovcu-klub-se-javio/2168821.aspx> (pristupljeno 28. 05. 2021).
- Pušić, Mario. 2020. “Kako su jedan turnir i večera koja je uslijedila postali glavni rasadnici koronavirusa u Karlovcu. Čak 13 oboljelih osoba povezano je s ovim događajem”. *Jutarnji list*, 24. ožujka.

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/kako-su-jedan-turnir-i-vecera-koja-je-uslijedila-postali-glavni-rasadnici-koronavirusa-u-karlovcu-cak-13-obiljelih-osoba-povezano-je-s-ovim-dogadajem-10129543> (pristupljeno 28. 05. 2021).

“Snimka će vas užasniti. Korona virus krenuo je od šišmiša!? Pogledajte kako ga jede jedna kineskinja”. 2020. *Sjeverni.info*, 27. siječnja.

<https://www.sjeverni.info/snimka-ce-vas-uzasniti-korona-virus-krenuo-je-od-sismisa-pogledajte-kako-ga-jede-jedna-kineskinja/> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Sršen, Vedran. 2020. “Sumamed je izum socijalističke republike Hrvatske”. *tačno.net*, 26. ožujka. <https://www.tacno.net/novosti/sumamed-je-izum-socijalisticke-republike-hrvatske/?fbclid=IwAR0VZZgvyGa56h5dhZK9RyMLNlufYQBf8MeM7AyRYGtKk0GwiZbxYB6JP8> (pristupljeno 28. 05. 2021).

“Sve mjere koje Vlada poduzima u borbi s koronavirusom”. 2020. *Koronavirus.hr*, 15. ožujka. <https://www.koronavirus.hr/najnovije/sve-mjere-koje-vlada-poduzima-u-borbi-s-koronavirusom/69> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Thomas, Mark. 2020. “How Has Croatia Become One of the Most Successful Countries in the Fight Against Coronavirus”. *The Dubrovnik Times*, 4. travnja. <https://www.thedubrovniktimes.com/news/croatia/item/8645-how-has-croatia-become-one-of-the-most-successful-countries-in-the-fight-against-coronavirus?fbclid=IwAR1FwDqCK9NihZO5jTeYy64wNl4xHzI4wgJjX4H-nEq4t2qlLdmSAi9voA> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Tomičić, Tihana. 2020. “Plenković. Važno mi je da građani slušaju stručnjake, a ne nadriliječnike iz benda Restart koalicije”. *Direktno*, 30. lipnja. <https://direktno.hr/domovina/plenkovic-vazno-mi-da-gradani-slusaju-strucnjake-ne-nadriljecnike-iz-benda-restart-koalicije-199140/> (pristupljeno 28. 05. 2021).

“Uhljeb”. 2020. *Radnička fronta*, 19. travnja. <https://www.radnickafronta.hr/jos-clanaka/1256-uhljeb> (pristupljeno 28. 05. 2021).

“Uživanje i dok traje pandemija. Splićanke i Splićani se danas sunčali i kupali u moru”. 2020. *Dijalog*, 27. travnja. <https://dijalog.info/2020/uzivanje-i-dok-traje-pandemija-splicanke-i-spliscani-se-danas-suncali-i-kupali-u-moru/> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Vuković, Vuk. 2020. “Visoka cena evropske pasivnosti”. *Masina*, 14. travnja. <https://www.masina.rs/visoka-cena-evropske-pasivnosti/?fbclid=IwAR1Ql6elz0ajzWyvjF1FAcnR4nfBMHVUrBu3-QIef6G0mAaCqnZ70h-0jeU> (pristupljeno 28. 05. 2021).

Zrinjski, Ivan. 2020. “Na anti-korona prosvjed u Zagrebu stigli Hasanbegović, Bujanec i Krišto, Cetinski dobio ovacije”. *Jutarnji list*, 5. rujna. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/na-anti-korona-prosvjed-u-zagrebu->

stigli-hasanbegovic-bujanec-i-kristo-cetinski-dobio-ovacije-15017311
(pristupljeno 28. 05. 2021).

Примљено / Received: 11. 05. 2021.

Прихваћено / Accepted: 15. 11. 2021.